

Maandblad Geestelijke volksgezondheid

2008, nummer 1.

van de voorgeschiedenis. Superhelder beschrijft hij zijn waanbelevingen en de daaruit voortkomende logisch-vreemde handelingen en gedachten. Op een dag, precies drie maanden nadat zijn geliefde het had uitgemaakt, begroet de televisie hem met gesis; een scherm vol ruis. Eerst ziet hij alleen sneeuw maar vervolgens ontdekt hij daarin patronen en woorden. Met behulp van de afstandsbediening beantwoordt hij deze boodschappen. Hoe 'vreemd' zijn handelingen en ervaringen feitelijk ook zijn, hij toont de lezer hoe 'gewoon' het op dat moment voor hem is. Zodat de lezer zich tijdens het lezen afvraagt: kan dat ook mij overkomen? Hij probeert dan orde te scheppen in zijn waanwaarnemingen. De wisselende kleurigste vlakken op de televisie gaat hij aanraken. Eerst de gele en rode, later vooral de oranje. Die kleur '...lekte bijna uit de beeldbuis.' In de spiegel ziet hij een vreemd golvend beeld. Hij is ervan overtuigd dat hij een methode heeft ontdekt om hogere dimensies te bereiken en ervaart alles alsof hij '...wakker (is) in een droom.'

Gerrits (evenals Wouter Kusters elders in dit boek) weet deze wonderlijke ervaringen op straat, in een supermarkt en ten slotte in de isoleercel, meeslepend en duidelijk aan de lezer over te brengen. Dat is een formidabele prestatie, want het besef van ruimte, tijd en de natuurwet-ten gedurende deze wanen verschilt sterk van de alledaagse werkelijkheidservaring van de 'gewone' lezer. Zo krijgt de brand-detector aan het plafond van zijn cel voor Gerrits een geheel eigen betekenis: 'een uitgroei- sel' van de ruimte erboven en dáár doorheen moet hij naar boven toe. 'Door

me te concentreren, door te schuiven en te meten met mijn geest.' (p. 27)

De grote kwaliteit van de teksten van beide schrijvers is dat ze waanervaringen invoelbaar maken voor 'buitenstaanders'. Ook de tekeningen brengen dat over. De kwaliteit van deze uitgave is te danken aan de stilistische en verbeeldende kwaliteiten van alle drie de makers. Om 'gekte' zo toegankelijk te maken, moet je bijzonder veel in je mars hebben.

FREEM M. BOON

Humanistisch geestelijk verzorger, ggz
Delfland, Delft

B/2. 82-84

M. VAN DER LINDE (2007).

Basisboek geschiedenis sociaal werk in Nederland.

Amsterdam: swp, 287 p., € 24,90

Als onderzoeker en docent aan De Horst heeft historicus Maarten van der Linde het op zich genomen om een breed historisch overzicht van het sociaal werk te schrijven. Daarmee wil hij ook een bijdrage leveren aan de beroepsidentiteit van sociaal werkers. Want, zo redeneert hij, 'kennis van de geschiedenis draagt bij aan je identiteit, weten wie je bent.' (p. 5)

In prettig leesbaar Nederlands en ondersteund door fraaie illustraties voert de auteur zijn lezer door vijf tijdsvakken langs een rij van (buitenlandse) pioniers, een waaier aan burgerinitiatieven en diverse sociale en religieuze bewegingen. Van der Linde somt de leden van dit bonte gezelschap niet enkel op, maar plaatst hen consequent in de context van hun tijd. Daarbij presenteert hij de geschiedenis

van het sociaal werk niet eenzijdig als een product van heersende maatschappelijke ideeën. Volgens hem speelt het sociaal werk ook zelf een rol in maatschappelijke veranderingen, zoals bijvoorbeeld blijkt uit de bijdrage die maatschappelijk werkers begin twintigste eeuw leverden aan het ontstaan van de moderne verzorgingsstaat.

Van der Linde laat de geschiedenis van het moderne sociaal werk beginnen in de middeleeuwen. In het eerste tijdvak dat hij onderscheidt, van 500 tot 1500, werd al een fundament gelegd: een sociaal-christelijke motivatie gecombineerd met goed gevulde kassen van particuliere en kerkelijke instellingen. Vanaf de opkomst van de steden aan het einde van de middeleeuwen en de humanistische hervormingen in de vijftiende en zestiende eeuw, speelden ook de stedelijke overheden een belangrijke rol. Door middel van goede armenzorg hoopten ze bedelarij en roof te bestrijden. In het derde tijdvak, van 1780 tot 1860, werd (onder invloed van de ideeën van de Verlichting, het Réveil en de rooms-katholieke herleving), een grootschalige volksopvoeding op gang gebracht. Veel moderne instanties dateren van deze periode: de reclassering, het maatschappelijk werk, de wijkverpleging, de verslavingszorg, de jeugdzorg en het club- en buurthuiswerk. De hervormde predikant en schrijver C. E. van Koetsveld publiceerde in 1856 zijn bekende studie over idiotisme en pleitte voor een verwetenschappelijking van het sociaal werk. Over dat laatste zijn tot op de dag van vandaag de meningen verdeeld.

Vrouwenbeweging

Van scholing en beroepsontwikkeling is echter pas sprake vanaf de stichting van de

eerste school voor sociale arbeid in 1899 te Amsterdam. Van der Linde staat in dit deel nadrukkelijk stil bij de bijdragen die werden geleverd door de pioniers van de vroege vrouwenbeweging. Want, zo lijkt hij te betogen, wie de historie van het sociaal werk beschrijft, schetst ook de geschiedenis van een zich emanciperende groep vrouwen uit de maatschappelijke bovenlaag. Het beschrijven van dit proces is hem (als docent van een opleiding die vanouds veel oog heeft voor emancipatiebewegingen) wel toevertrouwd. Deze periode, 1860-1940, wordt verder gekenmerkt door professionalisering, uitbouw en differentiatie van het sociaal werk. Nieuwe werksoorten en functies kwamen op '... die volgens het verzuilingspatroon werden uitgebouwd: er ontstonden algemeen neutrale, protestantse en rooms-katholieke instellingen en koepels.' (p.174) De auteur laat tientallen pagina's later zien hoe het ondoorzichtig netwerk van hulpverleningsorganisaties dat in het verzuilde Nederland ontstond, mede oorzaak werd van kritiek die het sociaal werk in de jaren zeventig en tachtig hard raakte.

De grote expansie en professionalisering van sociaal werk vond plaats na de Tweede Wereldoorlog, toen een andere visie op de rol van de overheid opgeld deed. De overheid zag een belangrijke rol voor zichzelf weggelegd in het bevorderen van zowel welvaart als het welzijn van burgers. Hoe serieus en voortvarend de overheid deze taak op zich nam, blijkt bijvoorbeeld uit het in 1952 opgerichte Ministerie voor Maatschappelijk Werk, onder leiding van de rooms-katholieke Marga Klompé. De overheid nam daarna particuliere instellingen over, eerst alleen

financieel (door middel van subsidies), later ook organisatorisch. Deze verstatelijking ging hand in hand met professionalisering van het sociaal werk.

Opleidingen schoten als paddestoelen uit de grond en een inmiddels befaamde pleitbezorger voor een professioneel maatschappelijk werk, Marie Kamphuis, introduceerde in de jaren vijftig het *social casework*. Kern daarvan is dat je als sociaal werker methodisch te werk gaat op grond van theorieën die geleidelijk in het werk zijn ontstaan.

Vanaf het eind van de jaren zestig wordt deze maakbaarheidgedachte en professionalisering steeds heviger aangevallen. Het is de tijd van Herman Milikowski's *Lof der onaangepastheid*, de Dennendal-affaire, de opkomst van de antipsychiatrie en de cliëntenbeweging. Sociaal werkers en hun instellingen werden hard aangevallen op hun vermeende paternalisme en betutteling. Professionele kennis werd verdacht en ervaringskennis bewierookt. Van der Linde weerspreekt echter de veelgehoorde stelling dat hier sprake zou zijn geweest van een periode van deprofessionalisering. Hij toont overtuigend aan dat ook in deze periode het sociaal werk verder professionaliseert door bijvoorbeeld het ontwikkelen van nieuwe, verfijnde methodieken.

Markt van welzijn

In het laatste tijdvak, van 1980 tot 1995, zien we de opkomst van het marktdenken, ironisch genoeg mede mogelijk gemaakt door kritiek uit linkse hoek op het sociaal werk: in 1977 publiceerde Herman Vuijsje *De nieuwe vrijgestelden. De opkomst van het spijkerpakkenproletariaat*, in 1979 volgde

Hans Achterhuis met *De markt van welzijn en geluk*. Het marktdenken komt in de jaren negentig echter ook onder vuur te liggen. Verschillende hedendaagse critici passeren de revue, die de perverse effecten ervan hekelen, zoals registratiedruk en het opknippen van het werk in afrekenbare producten.

De auteur beschrijft ten slotte de herontdekking van bemoeizorg in het sociaal werk, mede bepleit door publicist Van der Lans. De herwaardering hiervan zien we dagelijks terug in diverse media. Bestuurders raken niet moe ons te vertellen dat de overheid vandaag de dag niet schroomt om een voet achter de voordeur te zetten van burgers bij wie ze problemen vermoedt.

Van der Linde is erin geslaagd om de complexe geschiedenis van het sociaal werk op een toegankelijke, beeldende en onderbouwde wijze te presenteren. Hij is ook geslaagd in die andere missie – de sociaal werker van nu en morgen zal zich door het lezen van dit boek realiseren dat hij onderdeel is van een lange, bewogen geschiedenis. Dat levert niet alleen een bijdrage aan een stevige beroepsidentiteit, maar kweekt ook een broodnodig relativiseringsvermogen. In een tijd waarin voortdurende verandering als een natuurlijke toestand van organisaties wordt beschouwd, is dat geen overbodige luxe. Goede chauffeurs kijken regelmatig in hun achteruitkijkspiegel; zo ook goede sociaal werkers.

MARC HOIJTINK

Socioloog en onderzoeker aan de leerstoel Actief Burgerschap, Universiteit van Amsterdam